

Соціально-економічні проблеми ринкової трансформації України

УДК 364 (477)

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Л.Б. Баранник,
доктор економічних наук

Дніпропетровська державна фінансова академія

Розглянуто теоретико-методологічні засади фінансового забезпечення соціального захисту населення, показана його відмінність від поняття «фінансування». Доведено, що фінансове забезпечення соціального захисту населення ґрунтується на фінансовій оцінці соціального ризику. Запропоновано удосконалення фінансового забезпечення соціального захисту населення здійснювати в напрямі правового визнання державою тих чи інших соціальних ризиків та вдосконалення методик визначення шкоди, заподіяної громадянину внаслідок дії соціального ризику.

Ключові слова: фінансування, фінансове забезпечення, соціальний захист населення, соціальний ризик.

Рассмотрены теоретико-методологические основы финансового обеспечения социальной защиты населения, показано его отличие от понятия «финансирование». Доказано, что финансовое обеспечение социальной защиты населения базируется на финансовой оценке социального риска. Предложено совершенствование финансового обеспечения социальной защиты населения осуществлять в направлении правового признания государством тех или иных социальных рисков и совершенствования методик определения вреда, причиненного гражданину воздействием социального риска.

Ключевые слова: финансирование, финансовое обеспечение, социальная защита населения, социальный риск.

Theoretical and methodological foundations of financial provision of the social welfare system are considered in the article; its differences from the concept of «financing» are showed in the article also. The main difference between the financial provision of the social welfare system and financing consists in substance. It demonstrated in the article, that most authors with small differences find financial provision as one method of the financial mechanism. There are different principles, sources, tools, methods and aims between the financial provision and financing also. The study of theoretical and methodological foundations of financial provision of social protection system indicates the diversity of its content and nature and can be considered as an economic category, as the economic process and as part of the public administration.

It is proved that the financial provision of social protection system of the population based on the financial evaluation of social risk. In the article as social risk management understand unemployment, sickness, disability, orphans, old age and other incidents or consequences of those events where there is a risk of loss of livelihood or substantial reduction of material resources for priority human needs. There are quantitative and qualitative evaluations of social risk. Author talks about the so-called non-traditional or unusual risks, which are: miscalculations politicians, shortcomings legislation, abuses of employers. These risks are very difficult financial to measure.

Therefore, in order to establish social justice and considering the adequacy of the actuarial market situation, the definition of «risk» still requires clarification, especially in terms of the definition in the law of the financial mechanism of compensation for material losses.

Specified in the article new phenomena in the Ukrainian economy, including the labor market, for which the legislation has not kept pace with their. This is the use of so-called borrowing works. It is showed in the article, that borrowing workers have not full social protection/

Proposed improvement of financial provision of the social welfare system is to implement social protection in the direction of legal recognition by the state of certain social risks and improve the procedures for determining the losses caused to citizens influence of social risk.

Key words: *finance, financial provision, social protection, social risk.*

Постановка проблеми. Еволюція суспільного розвитку та фінансових відносин привели до виокремлення соціального захисту населення у фінансову систему, основною метою реалізації якої є забезпечення довгострокової макроекономічної та соціальної стабільності в державі. Удосконалення системи соціального захисту населення має супроводжуватися структурними змінами в бюджетно-податковій політиці, інституційним удосконаленням механізмів державного управління, підвищенням якісного рівня прогнозування соціально-економічного розвитку суспільства на середньострокову перспективу. Наразі важливим є поглиблення теоретико-методологічних засад фінансового забезпечення системи соціального захисту населення як вагової складової регуляторного механізму фінансової політики країни, що надасть змогу посилити взаємозв'язок фінансового регулювання з динамікою соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми соціального захисту населення в різних його аспектах цікавлять багатьох вітчизняних учених. Зокрема, слід виділити роботи вчених-економістів В.Г. Баранової, В.Я. Бідака, Т.М. Боголіб, Н.П. Борецької, І.Ф. Гнибіденко, Л.Я. Гончарук, М.І. Казнової, Т.М. Кір'ян, Л.М. Клівіденко, Е.М. Лібанова, О.Ф. Новікової, В.М. Пастушенко, Г.А. Пікалової, Д. Полозенка, Н.Г. Савченко, С.В. Сіденко, Л.І. Слюсар, Т.О. Стеценко, Т.Б. Токарського, В. Тропіної, Л.М. Черенко Ю.О., Шклярського та інших.

Відаючи належне внеску вітчизняних учених у вивчення питань соціального захисту в нашій країні, варто звернути увагу на досвід

країн із розвинутою та трансформаційною економікою, щодо обґрунтування напрямів удосконалення механізму фінансового забезпечення соціального захисту населення та стратегічних завдань соціального та економічного розвитку держави. Треба зазначити, що в сучасних публікаціях все ще зустрічається плутанина та термінологічна невизначеність щодо тих чи інших аспектів фінансового забезпечення системи соціального захисту населення, що не сприяє правильному розумінню призначення та ролі соціального захисту в формуванні добробуту громадян. Власне це й зумовило вибір теми статті та її мету.

Отже, **мета статті** полягає у розкритті теоретико-методологічних засад фінансового забезпечення системи соціального захисту населення та обґрунтуванні напрямів його удосконалення в умовах економічних перетворень.

Виклад основного матеріалу. Сучасна соціально-економічна ситуація в країні та стратегічний курс її розвитку вимагають більш зваженого підходу до управління державними фінансами, пошуку раціональних методів фінансового забезпечення системи соціального захисту населення, з'ясування тих недоліків фінансової політики, які заважають ефективному соціальному захисту і тим самим не дають підтримувати добробут населення на належному рівні. Важливим етапом у вирішенні цього завдання є дослідження теорії соціального захисту населення.

На наше переконання, соціальний захист населення є економічною категорією, категорією фінансів, оскільки виражає відносини, що виникають у процесі

встановлення взаємозв'язків між суб'єктами і об'єктами соціального захисту з приводу акумуляції грошових коштів та їх розподілу. Соціальний захист населення як елемент соціальної й водночас фінансової політики набуває сутнісного навантаження як специфічний засіб грошово-матеріальної підтримки стабільності доходів людей у випадках настання соціальних ризиків.

Методологічною основою дослідження фінансового забезпечення системи соціального захисту населення є положення кейнсіанської теорії державного регулювання економіки, згідно з яким економічна рівновага не може повністю забезпечуватися ринковими механізмами, що робить необхідним застосування державою різних фінансових механізмів: бюджетного, податкового, страхового, кредитного, цінового та інших – в якості інструментів регулювання процесів соціально-економічного розвитку.

Сучасні науковці розглядають фінансове забезпечення системи соціального захисту населення по-різному: як функцію фінансів, як метод фінансового механізму, як процес формування цільових грошових фондів тощо. Наприклад, російський економіст О.І. Роккель розглядає фінансове забезпечення соціального захисту населення у вузькому та широкому розумінні. У вузькому - це функція фінансів, за допомогою якої обслуговуються процеси створення й використання доходів у сфері соціального захисту населення у результаті приведення в дію спеціальних фінансових інструментів і механізмів; у широкому - сукупність фінансових інститутів, принципів організації, фінансових форм, методів (інструментів) і механізмів соціального захисту населення [1].

Український науковець Л.М. Клівіденко визначає фінансове забезпечення соціального захисту населення, з одного боку, як «об'єктивне економічне явище, яке відображає сукупність заходів, пов'язаних з обслуговуванням частини перерозподільних відносин з метою формування і використання бюджетних, страхових, благодійних та інших фондів грошових коштів, призначених для соціального захисту

населення», з іншого - як «матеріальне вираження даного явища, зокрема за змістом - як сукупність цільових грошових фондів, за формою – як сукупність фінансових планів окремих ланок соціального захисту населення, за організаційним забезпеченням – як діяльність конкретних суб'єктів і як метод фінансового механізму...» [2, с. 3].

Підхід, згідно з яким фінансове забезпечення подано як один із методів фінансового механізму, що покликаний забезпечувати розподільні (перерозподільні) процеси з метою утворення доходів і фондів коштів, притаманний працям О.П. Кириленко [3, с. 41-42]. У навчальному посібнику «Фінанси» за редакцією С.І. Юрія і В.М. Федосова фінансове забезпечення визначається як фінансовий метод та як «формування цільових грошових фондів суб'єктів господарювання у достатньому розмірі та їх ефективне використання» [4, с. 86, 94]. В. М. Опарін вважає фінансове забезпечення «методом фінансового впливу на соціально-економічний розвиток» і стверджує, що фінансове забезпечення та фінансове регулювання можна виділити як структурні підсистеми фінансового механізму, що характеризують зміст впливу фінансів на різні сторони розвитку суспільства» [5, с. 56].

Отже, більшість авторів із невеликими відмінностями вважає фінансове забезпечення методом фінансового механізму. Ми поділяємо таку позицію. Досить поширеною є думка, що фінанси виконують функцію забезпечення. І тут ми згодні з О.І. Роккелем. Проте у другій частини визначення вчений ототожнює фінансове забезпечення і фінансовий механізм системи соціального захисту населення, що не одне й те саме. Загалом, погоджуючись із Л.М. Клівіденко, зауважимо, що фінансове забезпечення – це свідома діяльність суб'єктів господарювання і навряд чи буде правильним вважати його об'єктивним економічним явищем.

Варто звернути увагу на принципові відмінності понять «фінансування» та «фінансове забезпечення», які часто ототожнюються. Тлумачні словники характеризують зміст понять «фінансування» як «надання коштів», «спорядження грошовими

коштами» [6, с. 697] та «фінансове забезпечення» як «надання достатніх матеріальних коштів для життя» або «спорядження у потрібній кількості». У ряді словників фінансове забезпечення – це законодавчо визначена сукупність заходів та коштів, спрямованих на створення фінансової бази для досягнення певних цілей. Тобто у визначенні фінансового забезпечення акцент робиться на ступінь задоволення потреб. Тому, вважаємо, ці поняття мають різнитися за джерелами, метою, ініціатором, формами, а найголовніше, принципами (табл. 1). Фінансове забезпечення соціального захисту населення має насамперед ґрунтуватися на принципі соціальної справедливості, тоді як фінансування – на принципі цільового та раціонального постачання коштів. До

принципів фінансового забезпечення слід також віднести обґрунтованість, доцільність і достатність.

Дослідження теоретико-методологічних засад фінансового забезпечення соціального захисту населення свідчить про різноплановість його змісту й природи та дозволяє розглядати як економічну категорію, як економічний процес та як елемент державного управління.

Як економічна категорія, фінансове забезпечення соціального захисту населення відображає економічні відносини при перерозподілі валового внутрішнього продукту з метою використання його частини на подолання бідності.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика змісту понять «фінансування» та «фінансове забезпечення соціального захисту населення»

Критерії	Фінансування	Фінансове забезпечення
Зміст	Надання коштів	Надання достатніх матеріальних ресурсів та грошових коштів для життя
Мета	Виконання певного завдання	Задоволення певних потреб
Ініціатор	Держава, державні та недержавні страхові й грошові фонди, інші господарючі суб'єкти, установи, міжнародні фінансові організації	Держава, державні та недержавні страхові й грошові фонди, інші господарючі суб'єкти, установи, міжнародні фінансові організації, громадські організації, церква, родичі, власне людина
Джерела	Бюджет або фонд ініціатора	Бюджет, фонд ініціатора, власні кошти громадян
Інструменти	Гроші, товарно-матеріальні цінності	Страхові поліси, заробітна плата, ціни й тарифи, пенсії, трансфери, грошові виплати, пільги, кредитні договори, цінні папери
Форми	Грошова, безготівкова, натуральна	Бюджетні (соціальна допомога, довічне утримання, соціальні пенсії, соціальні пільги, кредити тощо). Страхові (страхові виплати, страхові пенсії, пільгові тарифи). Колективно-солідарні (допомога, пенсії, пожертви, кредити). Самостійна (власні кошти)
Методи	Кошторисне фінансування, дотації, субсидування, кредитування, акціонування та пайове фінансування, формування альтернативних фінансових ресурсів	Бюджетне фінансування, страхування, кредитування, заощадження, самофінансування, використання грошових коштів або матеріальних цінностей з інших, крім бюджету, джерел

*Складено автором

Як економічний процес, фінансове забезпечення означає систематичне постачання у достатній кількості фінансових ресурсів і матеріальних цінностей до системи соціального захисту населення. Як елемент державного

управління, це - складова регуляторного механізму фінансової політики держави в умовах трансформації соціально-економічних відносин, що полягає у використанні сукупності фінансових інститутів (бюджетного, податкового,

страхового, кредитного механізмів) з метою створення належних умов соціального розвитку як вагової функції державного управління з урахуванням тенденцій та динаміки соціально-економічного розвитку країни й глобальних процесів.

Кожен економічний суб'єкт формує власну модель фінансового забезпечення, якою визначає структуру джерел фінансування й відповідні форми руху коштів. Державне фінансове забезпечення соціального захисту з плином часу набуло характеру організованої діяльності. Воно має свій інструментарій впливу на рух грошових потоків, кількісну й якісну визначеність. Кількісна визначеність виявляється в сумі коштів, що виділяються для досягнення тих чи інших цілей; якісна показує, яким чином здійснюється формування ресурсів, якими каналами, на яких умовах виділяються і чи досягають своєї мети.

Фінансове забезпечення системи соціального захисту населення ґрунтується на фінансовій оцінці соціальних ризиків. У науковій літературі під соціальними ризиками розуміють безробіття, хворобу, інвалідність, сирітство, старість й інші випадки, або ж наслідки цих подій, за яких виникає небезпека втрати засобів до існування або істотне зниження матеріальних засобів для забезпечення людиною першочергових потреб. У правовому полі України соціальний ризик визначається як обставини, що викликають зміну матеріального стану громадян [7].

Необхідність матеріальної допомоги через ці негаразди є одним із об'єктивних факторів розширеного відтворення людини, яке передбачає не тільки відтворення матеріальних благ, а й робочої сили. На це спрямовується частина створеного сукупного суспільного продукту, яка спеціально відчужується за допомогою певного фінансового механізму. Ця частина й слугує фондом для соціального захисту населення.

Законодавство встановлює жорсткий зв'язок між певним соціальним ризиком і обсягом матеріальних благ, які надаються особі. Інша справа, наскільки цей обсяг відповідає її потребам і наскільки він є науково та економічно обґрунтованим. Це питання досить дискусійне і залишається відкритим.

Залежно від того, як змінюється перелік соціальних ризиків, законодавчо визнаних державою, можна простежити розвиток соціального захисту і оцінити його стан у конкретній країні. Однак ще багато питань, пов'язаних з вивченням соціальних ризиків і закріпленням відповідних форм захисту від них на законодавчому рівні, вимагають розгляду.

Ризики втрати або значного зменшення доходу внаслідок об'єктивних обставин є найбільш типовими у житті кожної людини, тому вони стали основою для надання виплат через систему соціального страхування, в їх фінансуванні беруть участь самі застраховані особи. До ризиків, що породжують необхідність додаткових витрат, можна віднести великі витрати сімей, пов'язані з народженням дитини, доглядом за хворим членом сім'ї, медичним обслуговуванням, похованням тощо. Більшість видів ризиків піддається управлінню через систему страхування за допомогою застосування різних фінансових методів. Однак є так звані нетрадиційні або нетипові ризики, які не відразу (як втрата роботи), а через певний час, побічно призводять до зменшення доходу людини або її сім'ї. До них можна віднести певні політичні прорахунки, прогалини в законодавстві, недоліки роботи господарських органів, свавілля роботодавців і т. ін. Якщо з ризиками, які враховуються в системі страхування, більш-менш ясно з точки зору існуючих фінансового та правового механізмів відшкодування втрат потерпілому, то збитки від нетипових ризиків громадяни, як правило, намагаються компенсувати в адміністративному порядку або через суд, що не завжди вдається. Тому заради встановлення соціальної справедливості та враховуючи адекватність актуарних розрахунків у ринковій ситуації, дефініція «ризик» вимагає уточнення, насамперед з точки зору визначення в законодавчому порядку фінансового механізму відшкодування матеріальних втрат.

Найпоширенішим сучасним соціальним ризиком є безробіття. Питання фінансового виміру цього соціального ризику для України вельми актуальне. Рівень безробіття в Україні, визначений за методологією МОП, у першому кварталі 2014 р. склав 8,8% від загальної кількості економічно активного

населення, тоді як за підсумками першого кварталу 2013 р. цей показник становив 8,1% і 7,5% - за підсумками першого півріччя 2013 р., – повідомили в Державній службі статистики України (дані наведені з урахуванням показника незайнятого населення Криму і Севастополя [8]).

В Україні за роки незалежності створено систему соціального страхування на випадок безробіття. Вона ґрунтується на принципах соціального страхування, визначених у Законі України «Про

загальнообов'язкове державне страхування на випадок безробіття» [9]. Ці принципи відповідають сформульованим у Конвенції МОП № 993-204. Це - мінімальні умови, яких має дотримуватися кожна система страхування або допомоги у разі безробіття [10]. Соціальна допомога безробітному надається залежно від трудового стажу та розміру заробітної плати на попередньому місці роботи. У табл. 2 показано порядок виплат безробітному залежно від його трудового стажу.

Таблиця 2

Розмір допомоги по безробіттю залежно від трудового стажу працівника

Стаж роботи	Частина середньої заробітної плати працівника до втрати роботи
до 2-х років	50%
2-6 років	55%
6-10 років	60%
Більше 10 років	70%

* Джерело: [9]

Допомога по безробіттю виплачується залежно від тривалості безробіття у відсотках до встановленого розміру. Стандарти тривалості надання допомоги з безробіття в Україні цілком відповідають загальноєвропейським, зафіксованим Конвенцією МОП № 102 «Мінімальні норми соціального забезпечення», але рівень цієї допомоги є низьким. Мінімальний розмір допомоги з безробіття станом на 1 червня 2014 р. склав 882 грн. На нашу думку, це відбувається не тільки тому, що в країні дуже низькі зарплати, а ще й тому, що, при нарахуванні допомоги враховується лише стаж роботи. Але ж є ще й інші фактори, які слід було б враховувати, оскільки вони істотно впливають на матеріальний стан безробітного. До них відносяться кількість осіб, які перебувають на утриманні безробітного, соціальний статус (одинокі мати, опікун неповнолітніх дітей) тощо. Як вище зазначалося, прогалини в законодавстві також можна вважати соціальним ризиком. Особливо це стосується нових явищ в українській економіці, зокрема на ринку праці, за якими законодавство явно не встигає. Мова йде про використання так званої позикової праці.

Концепція позикової праці виникла в США ще у 60-ті роки минулого століття.

Легітимність такої форми нестійкої зайнятості була визнана МОП, яка в 1997 р. прийняла Конвенцію № 181 і рекомендацію № 188 про приватні агентства зайнятості. Згідно з цими документами, приватним агентствам зайнятості надається право найму працівників з метою передачі їх третій стороні. Здавалося б, використання нестандартних форм зайнятості - явище прогресивне, що допомагає «розсмоктати» безробіття і забезпечує, як наголошується в Конвенції, «гнучкість у функціонуванні ринків праці». Однак на практиці інтереси праці та капіталу розійшлися. Те, що активне поширення нестандартних форм трудових відносин обіцяє підприємцям солідні бариші - аксіома. Але однозначно можна стверджувати, що позикова праця сьогодні по всьому світу стає найсерйознішою перешкодою на шляху дотримання права найманих працівників на соціальний захист. По-перше, вона позбавляє працівників гарантії постійної зайнятості, оскільки в будь-який момент їх можуть перевести на інше підприємство чи взагалі відмовитися від їхніх послуг. При цьому людина не може розраховувати на допомогу з безробіття, як це поширено на постійно зайнятих працівників. По-друге, працівники втрачають право на винагороду, пов'язані з безперервністю стажу

роботи на одному підприємстві (наприклад, «тринадцята зарплата», соціальне страхування та ін.), часто не отримують виплати за лікарняними листками, «декретні» і т.п. По-третє (це важливо для працівників підприємств гірничо-металургійного комплексу), людина, фактично відпрацювавши на ділянці зі шкідливими і небезпечними умовами праці, може позбутися права на пільгову пенсію, оскільки вона вважається співробітником кадрового агентства, де відсутні шкідливі умови праці. По-четверте, працівники, які перебувають у штаті кадрового агентства, не є членами профспілки, а отже, не беруть участь у колективному процесі і, відповідно, позбавлені права на колективний захист своїх трудових інтересів. У новій редакції українського Закону про зайнятість ця проблема, на жаль, навіть не піднімається. Покладатися на розуміння з боку власників марно: говорити з капіталом про негуманність застосування позикової праці – все одно, що переконувати вовка у користі вегетаріанства.

Тому вся надія - на активність самих працівників, профспілок та громадськість. Наведений приклад стосується не лише України, а й таких розвинених країн як Німеччина, США та ряду інших, де ця проблема досі не вирішена.

Висновки. Нині існують різні методики обчислення розмірів допомоги – якісь із них більш прогресивні, якісь менш. Однак питання упирається не стільки в площину вибору математичного апарату, скільки в законодавче визнання й урахування тих особливостей, які має соціальний ризик з точки зору заподіяння шкоди добробуту працівника. Правильне, з правової точки зору, визначення компенсаційних механізмів буде сприяти вибору соціально справедливого методу захисту громадян. Тому одним із вагомих напрямів удосконалення фінансового забезпечення соціального захисту населення є розробка адекватного й соціально справедливого правового механізму нейтралізації соціального ризику.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Роккель, А.И.* Формирование и развитие системы финансового обеспечения социальной защиты в России : автореф. дис. ... канд. экон. наук. – Самара, 2005 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/83002.html>
2. *Клівіденко, Л.М.* Фінансове забезпечення соціального захисту України : автореф. дис. ... канд. экон. наук / Л. М. Клівіденко. - Тернопіль: Тернопільський держ. економічний ун-т, 2006. – 20 с.
3. *Кириленко, О.П.* Фінанси (теорія і вітчизняна практика) : навч посібник / О.П. Кириленко. – Тернопіль : Астон, 2002. – 212 с.
4. *Фінанси : підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова.* – К.: Знання, 2008. – 611 с.
5. *Опарін, В.М.* Фінанси (Загальна теорія) : навч. посібник. – 5-те вид. / В.М. Опарін – К. : КНЕУ, 2008. – 240 с.
6. *Ожегов, С.И.* Словарь русского языка / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой. – 19-е изд., испр. – М.: Русс. язык, 1987. – 750 с.
7. *Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р.* – Ст. 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр>
8. *В Украине резко вырос уровень безработицы* [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://news.finance.ua/ru/~1/0/all/2014/06/26/328864>
9. *Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 02 березня 2000 р. № 1533-III (зі змінами та доповненнями)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>

10. Рекомендація щодо страхування на випадок безробіття та щодо надання допомоги безробітним / МОП. Рекомендації. Міжнародний документ від 23.06.1934 № 44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/993_205

REFERENCES

1. *Rokkel, A.I.* Formirovanie i razvitie sistemy finansovogo obespecheniya socialnoy zaschity v Rossii : avtoreferat dis. ... kand. ekon. nayk. Samara, 2005 [Elektronniy resurs]. - Rejim dostupu: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/83002.html>
2. *Klivenko, L.N.* Finansove obespechenie socialnogo zahystu Ukrainy: avtoreferat dis. ... kand. ekon. nayk - Ternopil: Ternopilskiy derjavniy un-t, 2006. – 20 s.
3. *Kirilenko, O.P.* Finansy (teoria i vitchiznyana praktyka): navch. posibnyk / O.P. Kirilenko. – Ternopil: Aston, 2002. – 212s.
4. *Finansy : pidruchnyk / Za red. S. I. Uriya, V. M. Fedosova.* – K.: Znannya, 2008. – 611 s.
5. *Oparin, V.M.* Finansy (Zahalna teoriya) : navch. posibnyk. 5-te vid. / V.M. Oparin – K.: KNEU, 2008. – 240 s.
6. *Ogehov, S.I.* Slovar russkoho yazyka / Pod red. ch.-korr. AN SSSR N.U. Shvedovoy. – 19 izd., isp. – M.: Russ. yazyk, 1987. – 750 s.
7. *Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro zahalnoobovyazkove derjavne socialne strahuvannya vid 14.01.1998 p. St. 11* [Elektronniy resurs]. - Rejim dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр>
8. *V Ukraine rezko vyros uroven bezroboticy* [Elektronniy resurs]. - Rejim dostupu: <http://news.finance.ua/ru/~1/0/all/2014/06/26/328864>
9. *Pro zahalnoobovyazkove derjavne socialne strahuvannya na vypadok bezrobittya: Zakon Ukraine vid 02.03.2000 p. № 1533-III (zi zminamy ta dopov.)* [Elektronniy resurs]. - Rejim dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>
10. *Rekomendaciya schodo strahuvannya na vypadok bezrobittya ta schodo nadannya dopomohи bezrobitnym. MOP. Rekomendacii. Mijnarodnyi dokument vid 23.06.1934 № 44* [Elektronniy resurs]. - Rejim dostupu: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/993_205

Стаття надійшла до редакції 27.04.2014